

IGNATS MUIZNIEKS

autors, kad tam partija uzliec pirmos lielākos organizatora pienākumus, vēl saubās, vai spēš ar tiem tikt galā.

Uz šo jautājumu atbildes sniedz turpmākās lappuses. Patiesībā tas ir jautājums par pirmajiem drošākajiem soļiem revolucionāro un demokrātisko latviešu rakstniecības kadru organizēšanā un audzināšanā. Reizē interesants un arī vēsturisks ir Jāņa Niedres stāstījums par latviešu rakstnieku delegācijas uzturēšanos Maskavā... Te katrā rindkopā ir izziņas zeltis, zīmīga tā laika elpa, mums tik dārgu cilvēku ieskicējumu pārbagātība: Aleksandrs Fadejevs, Mihails Apjetins, Sudrabu Edžus, Roberts Peļše, Rūdolfs Egle, Aleksejs Surkovs...

Ātri rit laiks, zibenīgi viss mainās, aug, pārtop jaunās dzirkstošās padomju iekārtas apstākļos. Cik versmains bija rakstniecības un grāmatizdošanas darbs pirmajā padomju gadā, to raksturo daudzi fakti, toreizējās kultūras dzīves uzplaukmes objektīvais attēlojums: «Skriet, Latvijas grāmatrūpniecības vēsturē nav bijis otra tāda perioda, kad rokraksti — gan oriģināli, gan tulkojumi — būtu ar tādu skubu mesti ražošanā kā 1940. gada augusta un septembra mēnešos.» No Jāņa Niedres uzlīnām, kā tapušas daudzas pirmās padomju grāmatas: Raita «Mūza cīņās» un «Kalmā kāpējs», A. Fadejeva «Sagrāve» u. c.

Katram, kas pētīs latviešu padomju literatūras procesus, ļoti daudz pasaka Jāņa Niedres stāstījums par Latvijas padomju rakstnieku pirmā kongresa organizēšanu un norisi. Lasot vārdos paskopās, bet saturā bagātās rindkopas, mūs pārņem dziļš atceres un pārdomu valdzinājums. Cik tas bija reizē jaunradoši un arī traģiski, jo tūdaļ pēc kongresa sākās Lielais Tēvijas karš:

«Skaistā ziedu laikā norisa mūsu pirmā tikšanās, — stacijā atvadoties sacīja baltkrievu Tautas dzejnieks Janka Kupaļa. — Jāvēlas, lai vaivs mums šīs skaidrās padomju debesis nekad neapmācās.

Bet debesis apmācās.

Vel daži no mūsu kongresa viesiem nebija sasainojuši soma, kad agrā rīta stundā spaiļi noskanēja trauksmes sirēnas...»

Un bija arī tā, ka daži no kongresa viesiem līdz kara beigām savās dzimtajās republikās vaivs nevarēja nokļūt — jo saulaino Moldāviju jau mīdīja fašistu bandu zābaki, bet karēju-somu zemē ielauzās toreizējās reakcionārās Somijas divīzijas...

Iejutīgiem vārdiem Jānis Niedre stāsta par latviešu padomju rakstnieku dzīvi, cīņu un darbu Tēvijas kara ārkārtīgi grūtajos apstākļos. Var sacīt — daudziem faktiem, ko autors atklāj, ir pirmreizīguma skaņa, tiem liela literāra un vēsturiska nozīme.

Kā cilvēks, kas savas dzīves labākos gadus atdevis partijai un kam vienmēr bijusi tuvi kontakti ar rakstnieku kolektīvu, Jānis Niedre pastāsta tieši paša redzēto, dzirdēto, pārdzīvoto. Un te pirmajā vietā grūtajos apstākļos. Var sacīt — daudziem faktiem, ko autors atklāj, ir pirmreizīguma skaņa, tiem liela literāra un vēsturiska nozīme.

Kā cilvēks, kas savas dzīves labākos gadus atdevis partijai un kam vienmēr bijusi tuvi kontakti ar rakstnieku kolektīvu, Jānis Niedre pastāsta tieši paša redzēto, dzirdēto, pārdzīvoto. Un te pirmajā vietā jāmin epizodes un stāstījuma detalizējumi par A. Fadejevu un A. Tolstoju. Vairākkārt grāmatā redzam Andreju Upiti. Papildus tam, ko jau zinām, memuāru lappuses vēl pilnīgāk ļauj ielūkoties Tautas rakstnieka personībā, it īpaši vēl, ja runājam par skaudrajiem kara gadiem. Pār labākajām J. Niedres memuāru grāmatas lappusēm pieder kon-

centrēti un emocionāli attēlotā bloķētās varonpilsētas Leningradas rakstnieku ierašanās Maskavā.

Jāņa Niedres grāmatā atradīsim vērtības, kas palīdz izprast daudzu padomju rakstnieku darbu rašanos, ļauj ielūkoties dziļāk konkrēta autora biogrāfijā un radošajā laboratorijā. Piemēram, autors komentē Jāņa Sudrabkalna ievērojamā dzejoļa «Krievu tautai» rašanās apstākļus, tā vēsturisko lomu. «Kāds jums, latviešiem, spēcīgs mākslinieks,» tādu vērtējumu par J. Sudrabkalnu deva krievu biedri. Nav nekāda pārspilējuma vārdos: «Kad vienības strēlnieki pēc kaujas vai kauju starplaiķā atpūtās, rakstnieki nodevās radošajam darbam. Rakstīja pārgruši, uz salmiem un bieži arī nepaēduši... Viņi bija novārguši, pat slimi, bet turējās moži... V. Lukss stāstīja, ka vienu no saviem «Kara krūzes» dzejoļiem viņš rakstījis izmircis, sēdēt viņa šīnela stūrī piesaluši pie zemes.»

Memuāros īpašā nodaļā pastāstīts par Komunistiskās partijas pagrīdes darbu, kur pat istam arī sākās paša autora izaugšme un rādījums. Tur lasītājs atradīs arī tvertus cīņāju raksturojumus, īpatnēju buržuāziskās varas cietumdzīves un katorgas tēlojumu, kas jau ir viela veselam romānam. Kā savdabīgs atzīmējams «Kuzes» saldumu firmas «tirdznieciskā direktora» Veidemaņa notēlojums — te atsedzas daudzās tā laika sabiedriskās dzīves un cīņas īpatnības. Tas pats sakāms par virkni citu epizodu, kas bagātīgi atrodamas J. Niedres grāmatā.

Literatūras pētnieku un ikvienu vēriģāku lasītāju sevišķi ieinteresēs lappuses, kurās autors pastāsta līdz šim nezināmas vai maz pazīstamas epizodes no savas biogrāfijas. Grāmatas pirmajās nodaļās režefli lezīmētu ieraugām rakstnieka tēvu, bērnības un skolnieka sūras dzīves, īpatnējus toreizējās nabadzībā smokošās Latgales atspoguļojumus, kas ir vieni no sulīgāk un mākslinieciski spilgtāk tvertajiem momentiem. Bet arī tālākajā memuāru izklāstā ne brīdī neapsīkst jauna izziņas materiāla, sava laikmeta, cilvēku un cīņas asuma mūžam mairīgais dramatisks piesātinājums. Kā radās stāstu grāmata «Keceris Latgalē», kā autors strdī iznēsāja un radoši veidoja atsevišķus stāstus, piemēram, «Rozāle pie bikts» un citus, kāda bija atsaucība lasītājos, kritiķā... Ir grāmatā nodaļa, kurā Jānis Niedri ieraugām gan kā toreiz vēl topošu rakstnieku, gan kā jaunu censoni, kurš izmīstīgi cīnās ar materiālajām grūtībām... Te netrūkst dramatisma, traģisma un asa pārdzīvojuma — to visu var lasīt kā spraigi uzrakstītu daiļdarbu, un tad nedomājam, vai mūsu rokās ir stāsts vai memuāri...

Jāņa Niedres grāmata aptver laiku no autora bērnības līdz Tēvijas kara noslēgumam un pirmajiem soļiem dzīves atjaunotnē. Tagad jāgaida turpinājums. Pie reizes gribas izteikt cerību, ka tad arī piepildīsies lasītāja daļa vēlēšanās; viena otra svarīga epizode, kas palikusi pārstāstā, varētu izvērsties plašāk un detalizētāk.

Jāņa Niedres grāmata aptver laiku no autora bērnības līdz Tēvijas kara noslēgumam un pirmajiem soļiem dzīves atjaunotnē. Tagad jāgaida turpinājums. Pie reizes gribas izteikt cerību, ka tad arī piepildīsies lasītāja daļa vēlēšanās; viena otra svarīga epizode, kas palikusi pārstāstā, varētu izvērsties plašāk un detalizētāk.

Jāņa Niedres grāmata ir interesanta un nozīmīga parādība mūsu literatūrā — tā sniedz daudz atceres, izziņas un pārdomu lerosmes.

1966. gada 12. martā

